

ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΙΚΗΣ

ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΩΝ ΕΦΑΡΜΟΓΩΝ ΤΟΥ
ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΘΕΜΑ: «ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΩΝ
ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ»

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Ανδρέας Δημητρόπουλος

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΦΟΙΤΗΤΗ: Αθανασία Ψυχράμη

ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΗΤΡΩΟΥ: 1340200400513

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΑΙΤΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΣΥΝΘΕΣΗΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ.....	3
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	4
I. Έννοια των θεμελιωδών δικαιωμάτων	4
II. Διάκριση.....	4
III. Η Κατοχύρωση	5
ΔΕΣΜΕΥΣΕΙΣ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ.....	7
1. Έννοια και διακρίσεις των δεσμεύσεων	7
2. Κατηγορίες δεσμεύσεων.....	7
ΓΕΝΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΩΝ.....	9
1. Έννοια περιορισμών	9
i. περιορισμός υπό ευρεία έννοια.....	9
ii. διάκριση	10
2. Διακρίσεις περιορισμών.....	11
3. Διάκριση περιορισμών και οριοθετήσεων	13
ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΩΝ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΚΑΠΟΙΟΥΣ ΝΟΜΙΚΟΥΣ	14
I. Κοινωνικός περιορισμός.....	14
II. Δημόσιον συμφέρον.....	15
III. Ηλικιακοί περιορισμοί.....	16
ΘΕΣΜΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΘΕΜΕΛΙΩΔΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ.....	18
1. Έννοια θεσμικής εφαρμογής.....	18
2. Τρόποι θεσμικής εφαρμογής	18
3. Θεσμική προσαρμογή	19
ΕΠΙΦΥΛΑΞΗ ΝΟΜΟΥ	21
1. Νομοθετικοί περιορισμοί.....	21
2. Διοικητικοί περιορισμοί και δικαστικοί περιορισμοί.....	23
ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΩΝ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΩΝ-ΤΑ ΟΡΙΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΩΝ.....	24
ΟΙ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΣΥΜΒΑΣΗ (ΕΣΔΑ)	27
ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΔΙΚΑΙΟΥ	29
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	30
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	31
SUMMARY	32
ΤΑ ΠΙΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΛΗΜΜΑΤΑ.....	33
THE MOST IMPORTANT ENTRIES	34
ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ	35
• Δημόσιο συμφέρον.....	35
• Περιορισμός του δικαιώματος της ιδιοκτησίας για λόγους περιβάλλοντος	37
• αντικειμενικός και απρόσωπος χαρακτήρας του περιορισμού.....	38
• πυρήνας των θεμελιωδών δικαιωμάτων.....	38
• αρχή της αναλογικότητας	38
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	39

ΑΙΤΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΣΥΝΘΕΣΗΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Για καλύτερη κατανόηση του θέματος προηγείται μία εισαγωγή όπου παρουσιάζεται η έννοια των συνταγματικών δικαιωμάτων και ταυτόχρονα γίνεται διάκριση μεταξύ των διαφόρων όρων που συγχέονται με αυτήν.

Στη συνέχεια ακολουθεί μία διάκριση των θεμελιωδών δικαιωμάτων ώστε να κατανοήσουμε καλύτερα τα είδη και τα βασικά χαρακτηριστικά τους.

Φεύγοντας από τα προλογικά, κατά κάποιον τρόπο, αυτά μέρη ακολουθεί μία γενική αναφορά στο θέμα των περιορισμών αλλά και στο θέμα της θεσμικής εφαρμογής των θεμελιωδών δικαιωμάτων.

Τα θέματα που ακολουθούν έχουν να κάνουν με τους νόμους ως πλαίσιο άσκησης των θεμελιωδών δικαιωμάτων αλλά και με τα όρια των περιορισμών. Για καλύτερη κατανόηση του θέματος υπάρχει μία σύντομη αναφορά στους περιορισμούς του διεθνούς δικαίου και της ΕΣΔΑ.

Ο επίλογος αποτελεί ένα είδος συμπεράσματος που συνάγεται από όλα όσα αναφέρθηκαν σε όλη την έκταση της εργασίας.

Τέλος, υπάρχει ένα παράρτημα με νομολογιακά θέματα που αφορούν στους περιορισμούς των συνταγματικών δικαιωμάτων.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

I. Έννοια των θεμελιωδών δικαιωμάτων

Ο όρος θεμελιώδη δικαιώματα καθιερώθηκε στο γερμανικό δημόσιο δίκαιο. Τον όρο χρησιμοποίησαν ως τίτλο του τμήματος περί των δημοσίων δικαιωμάτων των πολιτών. Στη διεθνή βιβλιογραφία και τα διεθνή κείμενα χρησιμοποιούνται ως συνώνυμοι οι όροι «δικαιώματα του ανθρώπου» ή «θεμελιώδεις ελευθερίες».

Τα θεμελιώδη δικαιώματα ταυτίζονται με τα συνταγματικά δικαιώματα. Αποτελούν τη σημαντικότερη κατηγορία των δημοσίων δικαιωμάτων. Πρόκειται για τα δικαιώματα που κατοχυρώνονται συνταγματικά με αποτέλεσμα να δεσμεύουν και τις τρεις εξουσίες, τη νομοθετική, τη δικαστική και την εκτελεστική.

II. Διάκριση

Τα θεμελιώδη δικαιώματα διακρίνονται στις εξής τρεις κατηγορίες:

1. **ατομικά**: τα ατομικά δικαιώματα συνάγονται από την αρνητική κατάσταση της ελευθερίας. Με άλλα λόγια, έχουν αρνητικό περιεχόμενο αφού έχουν να κάνουν με την αξίωση των πολιτών στην αποχή της κρατικής εξουσίας από επεμβάσεις σε μια ορισμένη σφαίρα, μέσα στην οποία τα άτομα μπορούν να δρουν ελεύθερα
2. **κοινωνικά**: τα κοινωνικά δικαιώματα ανήκουν στη θετική κατάσταση της ελευθερίας αφού μέσω της άσκησής τους οι πολίτες αξιώνουν ορισμένες παροχές οικονομικής, κυρίως, φύσεως από το κράτος
3. **πολιτικά**: πρόκειται για δικαιώματα που απορρέουν από την ενεργητική κατάσταση της ελευθερίας. Δηλαδή έχουν και αυτά θετικό περιεχόμενο όπως τα κοινωνικά, μόνο που πρόκειται για δικαιώματα συμμετοχής των ατόμων στην άσκηση της κρατικής εξουσίας, δηλαδή δεν έχουν να κάνουν με την απαίτηση παροχών από το κράτος.

Απαραίτητο είναι να διακρίνουμε τα θεμελιώδη δικαιώματα από άλλες έννοιες με τις οποίες μπορεί να συγχέονται. Πιο συγκεκριμένα διαφορετικές είναι οι έννοιες των θεμελιωδών καθηκόντων και των θεσμικών εγγυήσεων. Με άλλα λόγια, τα

θεμελιώδη καθήκοντα έχουν να κάνουν με το φορολογικό, το στρατιωτικό και το καθήκον της κοινωνικής και εθνικής αλληλεγγύης. Οι θεσμικές εγγυήσεις από την άλλη πλευρά, είναι θεσμοί του δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου, οι οποίοι αφορούν τα κατοχυρωμένα θεμελιώδη δικαιώματα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα τέτοιων θεσμών είναι η αυτοδιοίκηση των γεωργικών και των αστικών συνεταιρισμών, η αυτοδιοίκηση των ΑΕΙ και η διαιτητική επίλυση των εργατικών διαφορών.

III. Η Κατοχύρωση

Η διακήρυξη των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου συνδέεται άρρηκτα με το κίνημα του συνταγματισμού, δηλαδή με τις προσπάθειες που έγιναν για την διεκδίκηση της θέσπισης θεμελιωδών κανόνων για τη νομική οργάνωση και τον περιορισμό της κρατικής εξουσίας.

Μέσα στην πορεία της ιστορίας, η κατοχύρωση των συνταγματικών δικαιωμάτων στην Ελλάδα δεν έγινε αυτόματα. Προηγήθηκε χρονικά η κατοχύρωση των ατομικών δικαιωμάτων, γεγονός που παρατηρείται σε όλα τα Συντάγματα της επαναστατικής ελληνικής περιόδου. Με το Σύνταγμα του 1844 καθιερώθηκαν τα δικαιώματα πρώτης γενιάς¹ που έχουν να κάνουν με το τρίπτυχο προσωπική ελευθερία – ισότητα – ιδιοκτησία. Το 1864 καθιερώθηκε για πρώτη φορά το δικαίωμα της συλλογική δράσης, οπότε είναι και η πρώτη φορά που κατοχυρώνεται συνταγματικά ένα κοινωνικό δικαίωμα. Μία οπισθοδρόμηση παρατηρήθηκε με το Σύνταγμα του 1952 όταν, εξαιτίας της εμπόλεμης λόγω εμφυλίου κατάστασης που επικρατούσε στην Ελλάδα, όχι μόνο δεν ενισχύθηκε ο κατάλογος των συνταγματικών δικαιωμάτων αλλά αντίθετα αυτά περιορίστηκαν σημαντικά. Το ισχύον Σύνταγμα του 1975 περιέχει ασφαλώς πληρέστερο κατάλογο ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων σε σύγκριση με προϊσχύσαντα. Ωστόσο, ευρείας έκτασης μεταβολές και προσθήκες επήλθαν με την αναθεώρηση του 2001.

Σε διεθνές επίπεδο, προσπάθειες για την προστασία του ανθρώπου πραγματοποιήθηκαν μετά το τέλος του Δεύτερου

¹ Δ. Τσάτσος, Συνταγματικό Δίκαιο, θεμελιώδη δικαιώματα, Εκδόσεις Σάκκουλα, 1982, σελ. 66

Παγκοσμίου Πολέμου. Εμφανίστηκε έτσι βαθμιαία στα μεταπολεμικά χρόνια μια σειρά διεθνών νομικών κειμένων για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ενώ ιδρύθηκαν και δικαιοδοτικά όργανα τα οποία ήταν επιφορτισμένα με την τήρηση των εγγυήσεων αυτών. Τέτοια κείμενα είναι ο Καταστατικός Χάρτης του ΟΗΕ και η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Η νομική δεσμευτικότητα των κειμένων αυτών στο εσωτερικό των κρατικών έννομων τάξεων είναι πάντως αμφίβολη².

² Ε. Ρούκουνας, Διεθνής Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Εκδόσεις Σάκκουλα, 1995, σελ. 57

ΔΕΣΜΕΥΣΕΙΣ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

1. Έννοια και διακρίσεις των δεσμεύσεων

Τα θεμελιώδη δικαιώματα δεν είναι ανεπίδεκτα περιορισμών, δεν μπορούν να ασκηθούν κατά τρόπο απεριόριστο από τους φορείς τους. Αντίθετα επιδέχονται αυξομειώσεις του εύρους τους. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι πρόκειται για νομικά μεγέθη με ελαστικότητα. Οι κάθε είδους επιβαρύνσεις που υφίστανται τα συνταγματικά δικαιώματα ονομάζονται δεσμεύσεις και διακρίνονται σε δύο βασικές κατηγορίες. Πιο συγκεκριμένα:

- **φυσικές δεσμεύσεις:** φυσικές είναι οι δεσμεύσεις που προέρχονται από τη φύση του πράγματος. Στην περίπτωση τους δεν παρεμβάλλεται ανθρώπινη ενέργεια και κατά συνέπεια δεν προσβάλλουν ούτε περιορίζουν με την νόμιμη έννοια του όρου. Ζήτημα προσβολής άλλωστε τίθεται μόνο όταν έχουμε ανθρώπινη ενέργεια. Οι φυσικές επιδράσεις είναι πάντοτε αιτιώδεις αφού επιβάλλονται από τα πράγματα και η φύση αποτελεί την αιτία τους.
- **ανθρωπογενείς δεσμεύσεις:** είναι οι κάθε είδους επιπτώσεις που υφίστανται τα συνταγματικά δικαιώματα από την κάθε είδους δράση των ιδιωτών ή κρατικών οργάνων³. Είναι πάντα ανθρώπινες επιδράσεις που ρυθμίζονται από το δίκαιο. Με άλλα λόγια πρόκειται για ενέργειες ιδιωτών ή υλικές ενέργειες κρατικών οργάνων. Οι επεμβάσεις αυτές μπορεί να είναι ρυθμιστικές ή κανονιστικές, δηλαδή να προέρχονται από νόμους ή πράξεις της διοίκησης αντίστοιχα. Πρόκειται για ενέργειες τρίτων, όχι του φορέα του συνταγματικού δικαιώματος.

2. Κατηγορίες δεσμεύσεων

Οι δεσμεύσεις διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες. Πρόκειται για τις απλές επιδράσεις, τους απλούς περιορισμούς και τις προσβολές των συνταγματικών δικαιωμάτων. Οι έννοιες αυτές δεν πρέπει να συγχέονται. Πιο συγκεκριμένα:

- **απλές επιδράσεις:** απλές επιδράσεις είναι επιρροές που ασκούνται από τη νόμιμη άσκηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων στον ελεύθερο κοινωνικοοικονομικό και πολιτικό

³ Δημητρόπουλος, Συνταγματικά Δικαιώματα, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2008, σελ. 180

χώρο. Οι επιδράσεις αυτές δεν οδηγούν σε τομή των κύκλων δράσης των ατόμων και δεν θίγουν τον προστατευτικό νομικό κύκλο του δικαιώματος⁴.

- *απλοί περιορισμοί*: βλ. παρακάτω
- *προσβολές*: βλ. παρακάτω

⁴ Δημητρόπουλος, Συνταγματικά Δικαιώματα, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2008, σελ. 182

ΓΕΝΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΩΝ

Το ζήτημα των περιορισμών των θεμελιωδών δικαιωμάτων τίθεται κυρίως μόνο προκειμένου για τα ατομικά δικαιώματα και αυτό γιατί η έκταση της κατοχύρωσης των πολιτικών και κοινωνικών δικαιωμάτων καθορίζεται από τη φύση τους. Με άλλα λόγια, τα πολιτικά δικαιώματα πρέπει να κατοχυρώνονται και πράγματι κατοχυρώνονται συνταγματικά ευρύτερα ενόψει της αρχής της λαϊκής κυριαρχίας. Ο νομικός περιορισμός των δικαιωμάτων αυτών καθορίζεται από τα ίδια τα άρθρα του Συντάγματος στα οποία κατοχυρώνονται. Από την άλλη πλευρά, η φύση των κοινωνικών δικαιωμάτων επιτρέπει μία περιορισμένη συνταγματική κατοχύρωσή τους. Συγκεκριμένα, οι συνταγματικές διατάξεις καθιερώνουν μόνο κατ' αρχήν την υποχρέωση του νομοθέτη για ορισμένες παροχές προς τα άτομα, το είδος και η έκταση των οποίων καθορίζονται κάθε φορά από αυτόν ανάλογα με τις οικονομικές δυνατότητες του κράτους⁵.

Η πρώτη αναφορά σε περιορισμό των συνταγματικών δικαιωμάτων ιστορικά χρονολογείται το 1789, στη Γαλλική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του ανθρώπου. Πρόκειται για τον περιορισμό των ατομικών ελευθεριών που γίνεται σε συνάρτηση με τις ελευθερίες των άλλων. Πιο συγκεκριμένα το άρθρο 4 ορίζει τα εξής: 'η ελευθερία έγκειται στο να μπορεί κανείς να κάνει κάθε τι που δεν βλάπτει τον άλλο'.

Πολλές φορές οι περιορισμοί αποτελούν αναγκαία προϋπόθεση για την άσκηση των δικαιωμάτων εν γένει, τόσο εκ μέρους των άλλων, όσο και εκ μέρους του ίδιου του δικαιούχου⁶. Τα δικαιώματα, με άλλα λόγια, περιορίζονται από την πρακτική ανάγκη συνύπαρξης και συντονισμού των διάφορων προστατευόμενων εννόμων αγαθών και των φορέων τους.

1. Έννοια περιορισμών

ι. περιορισμός υπό ευρεία έννοια

Πρόκειται για κάθε συρρίκνωση του νόμιμου γενικού περιεχομένου του δικαιώματος, με άλλα λόγια συρρίκνωση της κτήσης και της άσκησης του δικαιώματος⁷. Η συρρίκνωση αυτή προκαλείται πάντα από ανθρώπινη ενέργεια. Ο περιορισμός αποτελεί γενική

⁵ Ράκος, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου, Εκδόσεις Σάκκουλα, 1984, σελ 108

⁶ Ράκος, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου, Εκδόσεις Σάκκουλα, 1984, σελ 63

⁷ Δημητρόπουλος, Συνταγματικά Δικαιώματα, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2008, σελ. 184

και αόριστη απειλή, πρόκειται σύμφωνα με τον καθηγητή Δημητρόπουλο για «νομικό εχθρό» του δικαιώματος. Ο περιορισμός με την ευρύτερη έννοια του όρου διακρίνεται σε απλό περιορισμό και σε προσβολή. Και οι δύο κατηγορίες συρρικνώνουν το προστατευτικό περιεχόμενο του δικαιώματος με μόνη μεταξύ τους διαφορά το γεγονός ότι ο απλός περιορισμός αποτελεί επιτρεπόμενη συρρίκνωση ενώ η προσβολή απαγορευμένη.

ii. διάκριση

Όπως προαναφέρθηκε, οι περιορισμοί εν ευρεία έννοια διακρίνονται σε απλούς περιορισμούς και σε προσβολές. Πιο συγκεκριμένα:

- απλός περιορισμός: είναι κάθε επιτρεπόμενη από το δίκαιο και με ενέργεια κρατικού οργάνου ή ιδιώτη προκαλούμενη συρρίκνωση του γενικού περιεχομένου του δικαιώματος κατά την εφαρμογή του πλαισίου ειδικής σχέσεως⁸.

Στους απλούς περιορισμούς η συρρίκνωση επιτρέπεται από το δίκαιο, προβλέπεται από αυτό είτε ρητά είτε μη. Η συρρίκνωση έχει νόμιμη αιτία, είναι αιτιώδης. Η νομιμότητα αυτή επιτρέπει τη διάκριση των απλών περιορισμών από μη νόμιμες συρρικνώσεις.

Ο περιορισμός αποτελεί έκτακτη ρύθμιση. Δεν πρόκειται για τον κανόνα αλλά για την εξαίρεση από τον κανόνα. Ο έκτακτος χαρακτήρας του δικαιολογεί και την προσωρινή διάρκειά του. Με άλλα λόγια, δεν έχει μόνιμο χαρακτήρα αλλά διαρκεί ορισμένο χρονικό διάστημα και στη συνέχεια το δικαίωμα επανέρχεται στην προτέρα κατάσταση.

Τέλος ο απλός περιορισμός είναι ειδικός⁹. Αφορά πάντα συγκεκριμένο δικαίωμα ή εξατομικευμένες περιπτώσεις. Είναι περιορισμός συγκεκριμένου συνταγματικού δικαιώματος που εφαρμόζονται στο πλαίσιο συγκεκριμένης έννομης σχέσης ή θεσμού

- προσβολές: πρόκειται για τους απαγορευμένους περιορισμούς των συνταγματικών δικαιωμάτων. Δεν υπάρχει το στοιχείο της αιτιώδους συνάφειας. Είναι αθέμιτες και γι' αυτό απαγορευμένες.

⁸ Δημητρόπουλος, Συνταγματικά Δικαιώματα, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2008, σελ. 188

⁹ 2112/1984 ΟλΣτΕ

2. Διακρίσεις περιορισμών

Οι περιορισμοί διακρίνονται με βάση διάφορα κριτήρια σε ποικίλες γενικές κατηγορίες. Πιο συγκεκριμένα:

- i. *θεσπιζόμενοι από το Σύνταγμα, τον νομοθέτη ή τη διοίκηση*: ανάλογα με την πηγή από την οποία προέρχονται
- ii. *θετικοί και αποθετικοί*: η διάκριση αυτή αφορά το περιεχόμενο των περιορισμών. Κατ' αρχήν, οι περιορισμοί είναι αποθετικοί αφού δεν επιτρέπουν την άσκηση του δικαιώματος κατά ορισμένο τρόπο, σε ορισμένη περιοχή ή πέρα από ορισμένα όρια. Πρόκειται δηλαδή για την υποχρέωση παράλειψης ή ανοχής. Κατ' εξαίρεση, υπάρχουν και θετικοί περιορισμοί, δηλαδή, υποχρέωση πράξης. Αυτό συμβαίνει συνήθως όπου το Σύνταγμα προβλέπει την προστασία ενός αγαθού, όπως του φυσικού ή πολιτιστικού περιβάλλοντος ή των μνημείων και παραδοσιακών περιοχών και στοιχείων, ο νομοθέτης επιβάλλει θετικές υποχρεώσεις, που όμως δεν μπορούν να εξουδετερώνουν το δικαίωμα¹⁰. Σύμφωνα με τον καθηγητή κύριο Δημητρόπουλο οι περιορισμοί αυτοί ονομάζονται ενεργητικοί και παθητικοί αντίστοιχα¹¹
- iii. *αληθείς και οιονεί περιορισμοί*: οι αληθείς περιορισμοί αποτελούν συρρίκνωση του περιεχομένου του προστατευόμενου δικαιώματος, ενώ οι οιονεί περιορισμοί έχουν να κάνουν με μια απαγορευμένη συμπεριφορά η οποία δεν προστατεύεται μιας και έχει ξεπεράσει τα επιτρεπόμενα όρια¹²
- iv. *συνολικοί και μερικοί*: ανάλογα με το αν μειώνουν ολόκληρο ή τμήμα του περιεχομένου του δικαιώματος. Όπως είναι λογικό αν ο συνολικός περιορισμός έχει μόνιμη διάρκεια, ταυτίζεται με την απώλεια του δικαιώματος
- v. *υποκειμενικοί και αντικειμενικοί*: είναι δυνατόν το Σύνταγμα να προβλέπει περιορισμούς για ορισμένη ή ορισμένες κατηγορίες πολιτών, για συγκεκριμένα, δηλαδή, υποκείμενα, οπότε γίνεται λόγος για υποκειμενικούς περιορισμούς. Αντικειμενικοί είναι οι

¹⁰ Δαγτόγλου, Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2005, σελ. 138

¹¹ Δημητρόπουλος, Συνταγματικά Δικαιώματα, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2008, σελ. 194

¹² Δημητρόπουλος, Συνταγματικά Δικαιώματα, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2008, σελ. 192-193

- περιορισμοί που έχουν να κάνουν με τα αντικείμενα και όχι τους φορείς των δικαιωμάτων
- vi. *κυρωτικοί και λειτουργικοί*: οι κυρωτικοί περιορισμοί είναι αυτοί που επιβάλλονται σαν κύρωση για την υπέρβαση των ορίων από την άσκηση του δικαιώματος. Αντίθετα οι λειτουργικοί είναι αυτοί που επιβάλλονται ώστε να επιτυγχάνεται η εύρυθμη λειτουργία του δικαιώματος
 - vii. *συνταγματικοί και νομοθετικοί*: συνταγματικοί είναι οι περιορισμοί των συνταγματικών δικαιωμάτων που προκύπτουν άμεσα από το Σύνταγμα. Νομοθετικοί, από την άλλη πλευρά, είναι αυτοί που επιτρέπονται από το Σύνταγμα αλλά εισάγονται με την κοινή νομοθεσία και επιβάλλονται με επιφύλαξη νόμου
 - viii. *πραγματικοί και νομικοί*: πραγματικοί είναι οι περιορισμοί που προέρχονται από ενέργειες φορέων του δικαιώματος ή κρατικών οργάνων, ενώ νομικοί είναι οι περιορισμοί που επιβάλλονται με κανόνες δικαίου
 - ix. *περιορισμοί κτήσης και περιορισμοί άσκησης*: οι περιορισμοί κτήσης αναφέρονται στην κτήση και στην απώλεια του δικαιώματος. Οι περιορισμοί άσκησης αφορούν τον περιορισμό της άσκησης του δικαιώματος χρονικά, τοπικά ή προς τον τρόπο. Οι πρώτοι περιορισμοί επηρεάζουν το νομικό καθεστώς του φορέα, οι δεύτεροι όμως όχι¹³.
 - x. *ουσιαστικοί και διαδικαστικοί*: ουσιαστικοί είναι οι περιορισμοί του περιεχομένου του δικαιώματος ενώ διαδικαστικοί οι περιορισμοί που αναφέρονται στη διαδικασία
 - xi. *ενεργητικοί και παθητικοί*: στους ενεργητικούς η συρρίκνωση συνίσταται στην αφαίρεση της δυνατότητας δράσης του φορέα του δικαιώματος (αρ. 48Σ), που υπό κανονικές συνθήκες θα επιτρεπόταν, ενώ στους παθητικούς η συρρίκνωση συνίσταται στον εξαναγκασμό του φορέα να ανέχεται πράξεις άλλων που ενεργούν στην περιοχή του δικαιώματός του (π.χ. έρευνα σε κατοικία, αρ. 9Σ)
 - xii. *προσωρινοί και μόνιμοι*: οι πρώτοι διαρκούν προσωρινά ενώ οι δεύτεροι μόνιμα
 - xiii. *ρητοί και μη ρητοί*: οι πρώτοι εμφανίζονται *expressis verbis* στο συνταγματικό κείμενο και εξειδικεύονται με

¹³ Δημητρόπουλος, Συνταγματικά Δικαιώματα, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2008, σελ196-198

διατάξεις του κοινού δικαίου. Οι δεύτεροι προκύπτουν από τη συνεφαρμογή διατάξεων του Συντάγματος.

3. Διάκριση περιορισμών και οριοθετήσεων

Το δικαίωμα είναι ένα μέγεθος νομικό αφού προσδιορίζεται με διατάξεις δικαίου. Ο συνταγματικός νομοθέτης είναι εκείνος που αποτυπώνει τα όρια του δικαιώματος. Η διαδικασία αυτή του προσδιορισμού των ορίων των συνταγματικών δικαιωμάτων ονομάζεται οριοθέτηση.

Το ζήτημα του περιορισμού τίθεται όταν το δικαίωμα δεν μπορεί να εφαρμοστεί σε όλο το μήκος και το πλάτος του. Ο περιορισμός αποτελεί, με άλλα λόγια, απόκλιση σε βάρος της ελευθερίας του ανθρώπου.

Οι μεταξύ τους διαφορές έχουν να κάνουν με το ότι η οριοθέτηση έχει τακτικό χαρακτήρα, ενώ ο περιορισμός έκτακτο, αφού δεν εφαρμόζεται σε όλες τις περιπτώσεις, απλά αποτελεί εξαίρεση από τον κανόνα. Ωστόσο δεν μπορεί να υπάρξει περιορισμός αν δεν υπάρχει ήδη οριοθέτηση.

ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΩΝ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΚΑΠΟΙΟΥΣ ΝΟΜΙΚΟΥΣ

I. Κοινωνικός περιορισμός

Το Σύνταγμα προσδιορίζει γενικά το περιεχόμενο των θεμελιωδών δικαιωμάτων απαγορεύοντας την αντικοινωνική άσκησή τους. Με άλλα λόγια το Σύνταγμα αναγνωρίζει κάποια δικαιώματα στα άτομα και τα περιορίζει στο μέτρο που το άτομο είναι μέλος του κοινωνικού συνόλου.

Με τους κοινωνικούς περιορισμούς των συνταγματικών δικαιωμάτων δεν πρέπει να συγχέονται τα λεγόμενα κοινωνικά δικαιώματα ή οι κοινωνικές αξιώσεις. Ενώ τα κοινωνικά δικαιώματα διευρύνουν το πεδίο των δικαιωμάτων του ατόμου, οι κοινωνικοί περιορισμοί το συρρικνώνουν.

Οι κοινωνικοί περιορισμοί είναι εκάστοτε προσαρμοσμένοι από τον συντακτικό νομοθέτη στην ιδιοτυπία του συγκεκριμένου δικαιώματος. Είναι διαβαθμισμένοι σε έκταση και ένταση κατά διάφορο τρόπο για κάθε δικαίωμα. Για παράδειγμα, το δικαίωμα των υπαίθριων συναθροίσεων μπορεί να περιοριστεί σε μια ορισμένη περιοχή, μόνο αν απειλείται σοβαρή διαταραχή της κοινωνικοοικονομικής ζωής. Επίσης, το δικαίωμα της απεργίας του προσωπικού των επιχειρήσεων δημοσίου δικαίου ή κοινής ωφέλειας μπορεί να περιοριστεί, μόνο αν η λειτουργία των τελευταίων έχει ζωτική σημασία για την εξυπηρέτηση βασικών αναγκών του κοινωνικού συνόλου.

Ο συντακτικός νομοθέτης δεν επιβάλλει κοινωνικούς περιορισμούς σε όλα, αλλά μόνο σε ορισμένα δικαιώματα. Επιπλέον, δεν τυποποιεί αλλά διαβαθμίζει εκάστοτε τους περιορισμούς αυτούς. Πιο συγκεκριμένα, μόνο όπου υπάρχει πρόβλεψη από τον νομοθέτη μπορεί να γίνει λόγος για κοινωνικό περιορισμό υπέρ του κοινωνικού συνόλου.

Ωστόσο το άρθρο 25Σ περιλαμβάνει γενικές κοινωνικές ρήτρες. Από το άρθρο 25Σ πρέπει λοιπόν να συναχθεί ένας γενικός κοινωνικός περιορισμός των συνταγματικών δικαιωμάτων, κατά τον οποίο δεν επιτρέπεται η άσκησή τους κατά τρόπο που να προκαλεί άμεση και σπουδαία βλάβη στο κοινωνικό σύνολο¹⁴. Ο

¹⁴ Δαγτόγλου, Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2005, σελ. 152-153

περιορισμός αυτός έχει γενική ισχύ, αφορά δηλαδή όλα τα δικαιώματα για τα οποία το Σύνταγμα δεν προβλέπει ειδικούς κοινωνικούς περιορισμούς. Όπου, όμως, υπάρχουν αυτοί οι ειδικοί περιορισμοί εφαρμόζονται κατ' αποκλεισμό του γενικού κοινωνικού περιορισμού του άρθρου 25Σ.

II. Δημόσιον συμφέρον¹⁵

Περιορισμός των συνταγματικών δικαιωμάτων μπορεί να υπάρξει αν θίγεται ή υπάρχει κίνδυνος να θιγεί το γενικό και δημόσιο συμφέρον. Με άλλα λόγια η έννοια του δημόσιου συμφέροντος λειτουργεί ως κριτήριο για τον προσδιορισμό του πεδίου προστασίας του αντίστοιχου συνταγματικού δικαιώματος.

Δημόσιο συμφέρον είναι μόνο ό,τι τα συνταγματικώς οριζόμενα όργανα, κατά τη συνταγματικώς καθοριζόμενη ιεραρχία και διαδικασία, ορίζουν ως δημόσιο συμφέρον. Τα όργανα αυτά είναι ο συνταγματικός νομοθέτης, ο κοινός νομοθέτης και η κυβέρνηση, με αυτή την ιεραρχική προτεραιότητα.

Περιπτώσεις περιορισμών των συνταγματικών δικαιωμάτων λόγω του δημοσίου συμφέροντος είναι οι εξής:

- περιορισμοί της ιδιοκτησίας: το άρθρο 17§1Σ ορίζει ότι τα δικαιώματα που απορρέουν από την ιδιοκτησία δεν μπορούν να ασκούνται σε βάρος του γενικού συμφέροντος. Η έννοια του δημοσίου συμφέροντος, δηλαδή, λειτουργεί ως μηχανισμός οριοθέτησης του συνταγματικού δικαιώματος της ιδιοκτησίας. Οι περιορισμοί θεωρούνται θεμιτοί, όταν επιβάλλονται από τη νομοθετική εξουσία ή την εκτελεστική εξουσία ύστερα από νομοθετική εξουσιοδότηση, εξυπηρετούν το γενικό συμφέρον, θεσπίζονται με βάση αντικειμενικά κριτήρια και τέλος δεν εξαφανίζουν ή δεν καθιστούν αδρανή την ιδιοκτησία¹⁶
- ο προορισμός των δημοσίων δασών και των δημοσίων δασικών εκτάσεων: το άρθρο 24§1Σ αναφέρεται στην υποχρέωση του κράτους για προστασία του φυσικού και του πολιτιστικού περιβάλλοντος. Μόνοι λόγοι για μεταβολή του προορισμού των δασών είναι η εθνική οικονομία, η αγροτική

¹⁵ 2477/2007 ΟΛΣΤΕ, 218/1987 ΟΛΣΤΕ

¹⁶ Βενιζέλος, Το γενικό συμφέρον και οι περιορισμοί των συνταγματικών δικαιωμάτων, Εκδόσεις Παρατηρητής, 1990, σελ. 54

εκμετάλλευση ή άλλη χρήση τους που επιβάλλεται από το δημόσιο συμφέρον. Το δημόσιο συμφέρον λειτουργεί ως κριτήριο για τον προσδιορισμό του πεδίου συνταγματικής προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος και ειδικότερα του δασικού περιβάλλοντος

- τα όρια της οικονομικής ελευθερίας: το άρθρο 5§1Σ συνδέει την οικονομική ελευθερία με την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας. Αναφέρει όμως ότι δεν πρέπει να προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων και να παραβιάζει το Σύνταγμα και τα χρηστά ήθη.

III. Ηλικιακοί περιορισμοί

Η ηλικία είναι ένας ακόμη περιορισμός των δικαιωμάτων. Αντίθετα με τα άλλα είδη περιορισμών δεν προβλέπεται ρητά σε κάποια συνταγματική διάταξη. Έτσι, ενώ καθένας θεωρείται υποκείμενο των θεμελιωδών δικαιωμάτων με μόνη την ιδιότητα δικαίου¹⁷, δεν συμβαίνει το ίδιο και με το αν μπορεί να ασκεί έμπρακτα αυτά τα δικαιώματα. Κρίσιμο δεδομένο είναι η ηλικία¹⁸.

Κάποια από τα δικαιώματα φαίνεται να αδρανούν όταν το υποκείμενό τους δεν κρίνεται από την έννομη τάξη ηλικιακά ώριμο να τα ασκήσει. Κάποια πάλι αναιρούνται επειδή τα υποκείμενά τους θεωρείται ότι πλέον δεν μπορούν να τα ασκήσουν επειδή έχουν υπερβεί ένα συγκεκριμένο όριο ηλικίας.

Ωστόσο, από τη στιγμή που κάθε περιορισμός θεμελιωδών δικαιωμάτων πρέπει να προβλέπεται στο Σύνταγμα, τίθεται το ερώτημα πού στηρίζεται ο περιορισμός της ηλικίας. Η απάντηση προκύπτει από τρία δεδομένα: πρώτον από την έννοια του δικαιώματος, δεύτερον από την ηλικιακή περιοδολόγηση στην οποία έχει προβεί ο συντακτικός νομοθέτης προσδιορίζοντας το καθεστώς δικαιωμάτων και υποχρεώσεων σε ορισμένες κοινωνικές σχέσεις του προσώπου και τρίτον από την ιδιαίτερη φύση του αντικειμένου συγκεκριμένων δικαιωμάτων¹⁹. Τα δύο πρώτα δεδομένα σχετίζονται με το ανωριμότητα όσον αφορά την ηλικία,

¹⁷ Τσάτσος, Συνταγματικό Δίκαιο, Εκδόσεις Σάκκουλα, 1987, σελ. 148

¹⁸ Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου, οι ηλικιακοί περιορισμοί στην άσκηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2001, σελ. 13-14

¹⁹ Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου, οι ηλικιακοί περιορισμοί στην άσκηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2001, σελ. 15

ενώ το τρίτο έχει να κάνει με την υπέρβαση του ορίου ηλικίας για την άσκηση κάποιων δικαιωμάτων.

Όσον αφορά την ηλικιακή ωριμότητα, τίθεται το θέμα αν συντρέχουν πραγματικά συνθήκες ελεύθερης βούλησης ή όχι. Σε μια έννομη τάξη οι κανόνες δικαίου τυποποιούν συμπεριφορές, διαγράφουν με σαφήνεια τα όρια για την απόλαυση δικαιωμάτων. Από μία τέτοια τυποποίηση συμπεριφορών προκύπτουν τελικά και τα ηλικιακά όρια στην απόλαυση των δικαιωμάτων. Διαπιστώνοντας την αδυναμία του νεαρού προσώπου να αποφασίζει ελεύθερα για την ικανοποίηση των αναγκών του και των συμφερόντων του, η έννομη τάξη ορίζει δύο περιόδους στην ζωή κάθε ατόμου, την περίοδο της ανωριμότητας, κατά την οποία δεν είναι ακόμα σε θέση να ασκήσει τα δικαιώματά του επειδή δεν έχει ελεύθερη βούληση και την περίοδο της ωριμότητας.

Η ηλικία ως περιορισμός αποτελεί λοιπόν ένα τεκμήριο για το ότι κάποιος δεν έχει την απαραίτητη κοινωνική εμπειρία, ώστε να μπορεί να ασκεί τα δικαιώματά του. Με αυτό τον τρόπο προστατεύεται το ίδιο το πρόσωπο αλλά επιπλέον λειτουργεί ο περιορισμός και ως ασφάλεια δικαίου στη συναλλαγματική ζωή και προστατεύεται έτσι και κάθε τρίτος.

Όσον αφορά την υπέρβαση της ηλικίας, αυτή συνδέεται με τα γηρατειά του προσώπου. Χαρακτηριστική περίπτωση η υποχρεωτική συνταξιοδότηση. Στόχος είναι η ισότιμη απόλαυση των δικαιωμάτων από όλους τους ανθρώπους.

Συμπερασματικά, η ανάπτυξη συνθηκών ελευθερίας της βούλησης του προσώπου και η ασφάλεια των συναλλαγών που συνδέεται με την προστασία του τελευταίου αλλά και την προστασία οποιουδήποτε τρίτου αποτελούν τα βασικά συνταγματικά ερείσματα για τη θέσπιση ηλικιακών περιορισμών στην άσκηση των δικαιωμάτων²⁰.

²⁰ Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου, οι ηλικιακοί περιορισμοί στην άσκηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Εκδόσεις Σάκκουλα, 2001, σελ. 51

ΘΕΣΜΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΘΕΜΕΛΙΩΔΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

1. Έννοια θεσμικής εφαρμογής

Θεσμική εφαρμογή των θεμελιωδών δικαιωμάτων είναι η εφαρμογή τους στο επίπεδο μερικότερης έννομης σχέσης ή θεσμού, είτε ως προς το γενικό είτε ως προς το θεσμικό τους περιεχόμενο, όπως προσδιορίζεται από τη σχέση της αιτιώδους συνάφειας²¹.

Ο άνθρωπος ζώντας στην οργανωμένη κοινωνία είναι αναγκασμένος να εισέλθει, να ζήσει και να λειτουργήσει μέσα σε μερικότερους θεσμούς που υπάρχουν και λειτουργούν στο πλαίσιο της γενικότερης κοινωνικοκρατικής συνύπαρξης. Οι θεσμοί αυτοί είναι είτε κρατικής υφής είτε ιδιωτικής προέλευσης. Σε πολλές περιπτώσεις έχουν άμεσο αναγκαστικό χαρακτήρα, ενώ σε άλλες υπερισχύει η ελευθερία επιλογής.

Ο άνθρωπος εντασσόμενος στους θεσμούς δεν μπορεί πλέον να ασκήσει τα δικαιώματά του μέσα στους χώρους αυτούς κατά τον τρόπο και το μέτρο που τα ασκεί έξω από αυτούς. Τα συνταγματικά δικαιώματα συστέλλονται και η ελευθερία του ανθρώπου περιορίζεται.

2. Τρόποι θεσμικής εφαρμογής

Η εφαρμογή δικαιώματος σε θεσμό μπορεί να γίνει με δύο τρόπους, είτε ως εφαρμογή του γενικού περιεχομένου του, είτε ως εφαρμογή του θεσμικού περιεχομένου του. Πιο συγκεκριμένα:

- *εφαρμογή του γενικού περιεχομένου του δικαιώματος:* η εφαρμογή του γενικού περιεχομένου του δικαιώματος συνίσταται στην εφαρμογή του περιεχομένου του δικαιώματος σε όλη του την έκταση. Το δικαίωμα εφαρμόζεται όπως έχει οριοθετηθεί από τον συντακτικό νομοθέτη σε όλο του το πλάτος και μήκος
- *εφαρμογή του θεσμικού περιεχομένου του δικαιώματος:* θεσμικό περιεχόμενο είναι το περιορισμένο περιεχόμενο που αποκτούν τα θεμελιώδη δικαιώματα εφαρμοζόμενα μέσα σε ένα συγκεκριμένο θεσμό. Με άλλα λόγια είναι ό,τι

²¹ Δημητρόπουλος, Συνταγματικά Δικαιώματα, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2008, σελ. 78

απομένει, αν αφαιρέσουμε από το γενικό αμυντικό περιεχόμενο του δικαιώματος το σύνολο των απλών περιορισμών. Με άλλα λόγια, το θεσμικό περιεχόμενο παραλλάσσεται στους διάφορους θεσμούς. Επομένως, τα δικαιώματα είναι νομικά μεγέθη με ελαστικότητα. Συστέλλονται και διαστέλλονται ανάλογα με το θεσμό στο πλαίσιο του οποίου ασκούνται.

3. Θεσμική προσαρμογή

Η θεσμική προσαρμογή είναι η εφαρμογή του θεσμικού περιεχομένου του δικαιώματος σε συγκεκριμένο θεσμό και προσδιορίζεται από το δεσμό αιτιώδους συνάφειας δικαιώματος και θεσμού²².

Πρόκειται για μία μέθοδο αντικειμενική, διαλεκτική και ουσιαστική. Αποτελεί ταυτόχρονη εφαρμογή του περιεχομένου των δικαιωμάτων και των διαπροσωπικών σχέσεων, εφαρμογή του περιεχομένου των διαπροσωπικών σχέσεων στα δικαιώματα.

Όπως προαναφέρθηκε, προσδιορίζεται από το δεσμό αιτιώδους συνάφειας δικαιώματος και θεσμού. Για την αιτιώδη συνάφεια πρέπει να ειπωθούν τα εξής:

- *αιτιώδης συνάφεια*

πρόκειται για τη συνάρτηση των περιεχομένων θεμελιώδους δικαιώματος και θεσμού σε κοινό αντικειμενικό στοιχείο. Αν μεταξύ δικαιώματος και θεσμού υπάρχει αιτιώδης συνάφεια, τότε επιβάλλεται ο περιορισμός του γενικού περιεχομένου του δικαιώματος και εφαρμόζεται το περιορισμένο θεσμικό περιεχόμενο. Το μέτρο του περιορισμού καθορίζεται από την αιτιώδη συνάφεια. Αντίθετα αν δεν υπάρχει αιτιώδης συνάφεια, τότε εφαρμόζεται το γενικό περιεχόμενο του δικαιώματος σε όλη του την έκταση. Απαγορεύεται, με άλλα λόγια, σε αυτή την περίπτωση, οποιοσδήποτε περιορισμός.

Απόρροια της αιτιώδους συνάφειας είναι η αρχή του αιτιώδους των περιορισμών, σύμφωνα με την οποία επιτρέπονται οι αιτιώδεις περιορισμοί και απαγορεύονται οι αναιτιώδεις. Έτσι, όσον αφορά τους απλούς περιορισμούς είναι οι συνταγματικά

²² Δημητρόπουλος, Συνταγματικά Δικαιώματα, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2008, σελ. 78-79

επιτρεπόμενοι περιορισμοί του γενικού περιεχομένου του δικαιώματος, οι οποίοι είναι αιτιώδεις, δηλαδή επιβάλλονται από την αιτιώδη συνάφεια που υπάρχει μεταξύ δικαιώματος και θεσμού. Αντίθετα, οι προσβολές είναι απαγορευμένοι περιορισμοί, διότι είναι αναιτιώδεις.

ΕΠΙΦΥΛΑΞΗ ΝΟΜΟΥ

1. Νομοθετικοί περιορισμοί

Επιφύλαξη νόμου είναι κάθε μορφή συνταγματικά προβλεπόμενης σύμπραξης του κοινού νομοθέτη στο πεδίο των συνταγματικών δικαιωμάτων. Σύμφωνα με το άρθρο 20§1εδ.δΣ «οι κάθε είδους περιορισμοί που μπορούν κατά το Σύνταγμα να επιβληθούν στα δικαιώματα αυτά πρέπει να προβλέπονται είτε απευθείας από το Σύνταγμα είτε από το νόμο, εφόσον υπάρχει επιφύλαξη υπέρ αυτού».

Πρόκειται για τους νομοθετικούς περιορισμούς των συνταγματικών δικαιωμάτων οι οποίοι επιτρέπονται μόνο εφόσον στηρίζονται σε σχετική συνταγματική εξουσιοδότηση, είναι ανάλογοι προς τον επιδιωκόμενο σκοπό και δεν προσβάλλουν την ουσία του δικαιώματος²³.

Ο συντακτικός νομοθέτης, απευθυνόμενος στον κοινό νομοθέτη, τον επιτάσσει ή τον προτρέπει να προβεί στη ρύθμιση συγκεκριμένου θέματος ή προϋποθέτει τη ρύθμισή του. Ωστόσο, η επιφύλαξη αυτή νόμου δεν συναρτάται κατ' ανάγκη με περιορισμό δικαιώματος, αλλά αντίθετα ο νόμος αυτός μπορεί να είναι απαραίτητος για την υλοποίησή του²⁴. Βέβαια, η σπουδαιότερη μορφή επιφύλαξης νόμου είναι εκείνη με την οποία ο κοινός νομοθέτης εξουσιοδοτείται να εισάγει περιορισμούς, συρρίκνωση δηλαδή, του γενικού περιεχομένου των δικαιωμάτων.

Η επιφύλαξη του νόμου είναι η ρητή παραπομπή στον νόμο. Την επιφύλαξη του νόμου διακρίνουμε σε γενική και ειδική, ανάλογα με το αν συνοδεύεται από συνταγματικά καθορισμένες προϋποθέσεις, μέσω των οποίων οριοθετείται εκ των προτέρων το περιεχόμενο του νόμου αυτού ή όχι.

Η γενική επιφύλαξη εφαρμόζεται σε κάθε περίπτωση. Αυτό οφείλεται στο ότι το κοινό δίκαιο εξειδικεύει τις συνταγματικές διατάξεις και επομένως η υποχρέωση τήρησης του Συντάγματος συνιστά αναγκαία υποχρέωση τήρησης της σύμφωνης προς αυτό νομοθεσίας. Συνεπώς, το γενικότερο πλαίσιο άσκησης των

²³ Μάνεσης, Συνταγματικά δικαιώματα και ατομικές ελευθερίες, Εκδόσεις Σάκκουλα, 1982, σελ. 183

²⁴ Χρυσόγονος, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2002, σελ. 75

θεμελιωδών δικαιωμάτων δε διαγράφεται μόνο από τις συνταγματικές διατάξεις, αλλά και από όλες τις διατάξεις του κοινού δικαίου, που είναι σύμφωνες με το Σύνταγμα. Έτσι, τα θεμελιώδη δικαιώματα προστατεύουν τον φορέα τους και από τη νομοθετική εξουσία, αφού ο κοινός νομοθέτης δεν μπορεί να επεμβαίνει στη διαμόρφωσή τους καθ' οιονδήποτε τρόπο, είτε άμεσα είτε έμμεσα. Αντίθετα, οφείλει να μη θίγει το συνταγματικά προσδιορισμένο περιεχόμενό τους.

Ο κοινός νομοθέτης μπορεί να επέμβει στο κανονιστικό περιεχόμενο των θεμελιωδών δικαιωμάτων μόνο εφόσον εξουσιοδοτείται ειδικά προς τούτο από τον συντακτικό νομοθέτη, μόνο δηλαδή στις περιπτώσεις της ειδικής επιφύλαξης νόμου και πάντα μέσα στα όριά της. Στις περιπτώσεις αυτές παράγονται οριοθετήσεις των θεμελιωδών δικαιωμάτων, οι οποίες επιτρέπονται από τον συντακτικό νομοθέτη, παράγονται όμως από τον κοινό νομοθέτη. Αντίθετα, όπου ο συντακτικός νομοθέτης είναι κατηγορηματικός και απόλυτος, και δεν επιφυλάσσεται, δεν είναι δυνατή η επέμβαση του κοινού νομοθέτη.

Η επιφύλαξη νόμου είναι καταρχήν επιφύλαξη υπέρ της Βουλής, δηλαδή υπέρ του λεγόμενου τυπικού νόμου και αυτό γιατί οι περιορισμοί των θεμελιωδών δικαιωμάτων είναι θέματα με πολύ μεγάλη σημασία, κοινωνική αλλά και πολιτική ένταση²⁵.

Υπάρχει όμως και η αντίθετη άποψη που σήμερα είναι και η κρατούσα. Σύμφωνα με την άποψη αυτή, δεν πρέπει να παραβλέπεται η εξέλιξη, που οδήγησε στη σχετικοποίηση της διάκρισης τυπικού και ουσιαστικού νόμου²⁶. Άλλωστε, σύμφωνα με το ίδιο το Σύνταγμα, η νομοθετική λειτουργία δεν είναι αποκλειστικά και μόνο έργο της Βουλής, αλλά και της εκτελεστικής εξουσίας (αρ.43§2,4Σ και 44§1Σ). Επομένως, εκεί που ο συντακτικός νομοθέτης απαιτεί οπωσδήποτε τυπικό νόμο το καθόρισε ρητά (αρ.28Σ, 36Σ, 78§§1,4εδαΣ και 79§§21,7Σ). Σε όλες τις άλλες περιπτώσεις το αν απαιτείται ουσιαστικός ή τυπικός νόμος είναι θέμα ερμηνείας. Έτσι έχουμε και τους εξής περιορισμούς:

²⁵ Βενιζέλος, Το γενικότερο συμφέρον και οι περιορισμοί των συνταγματικών δικαιωμάτων, Εκδόσεις Παρατηρητής, 1999, σελ. 108-109

²⁶ Τσάτσος, Συνταγματικό Δίκαιο, Θεμελιώδη Δικαιώματα, Εκδόσεις Σάκκουλα, 1988, σελ. 244-245

2. Διοικητικοί περιορισμοί και δικαστικοί περιορισμοί

Σπανιότερη από την επιφύλαξη υπέρ του νόμου είναι στο ελληνικό Σύνταγμα η επιφύλαξη υπέρ των διοικητικών και δικαστικών αρχών. Τέτοιου είδους επιφύλαξη υπάρχει στα άρθρα 5§4Σ, 6§1Σ, 4Σ, 11§2Σ, 12§2Σ, 14§§3,4 κ' 6Σ και 18§5Σ. Η επιφύλαξη αυτή είναι συνήθως συνδυασμένη με την επιφύλαξη υπέρ του νόμου. Πρόκειται όμως για απλό εκτελεστικό νόμο, άρα βρίσκεται στη διακριτική ευχέρεια της νομοθετικής εξουσίας το αν θα περιορίσει ή όχι το δικαίωμα.

Πιο συγκεκριμένα για τους διοικητικούς περιορισμούς υπάρχουν οι εξής περιπτώσεις:

- για λόγους εξωτερικών ή εσωτερικών κινδύνων και σε περίπτωση απουσίας ή αδυναμίας έγκαιρης συγκλήσεως της Βουλής, ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας μπορεί (48Σ), με διάταγμα προσυπογραφόμενο από το Υπουργικό Συμβούλιο, να αναστέλλει, ολικά ή μερικά, δικαιώματα. Οι εξουσίες αυτές μπορούν να αφορούν μόνο τα ρητώς αναφερόμενα στο άρθρο δικαιώματα
- ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας έχει αρμοδιότητα σε έκτακτες περιπτώσεις εξαιρετικής επείγουσας και απρόβλεπτης ανάγκης (44Σ) να εκδίδει μετά από προτάσεις του Υπουργικού Συμβουλίου πράξεις νομοθετικού περιεχομένου που δεν έχουν ανάγκη προηγούμενης άδειας ή εξουσιοδότησεως, αλλά μόνο κυρώσεως της Βουλής. Μια τέτοια πράξη έχει ισχύ τυπικού νόμου και μπορεί να περιορίσει συνταγματικά δικαιώματα, όπου το Σύνταγμα περιέχει επιφύλαξη νόμου
- ο νομοθέτης μπορεί με τη σειρά του να εξουσιοδοτήσει τη διοίκηση στη λήψη κανονιστικών μέτρων που μπορούν να περιορίζουν συνταγματικά δικαιώματα. Η διοίκηση δεν μπορεί όμως μόνη της να προβεί στην έκδοση τέτοιων μέτρων. Πρέπει πάντα να έχει νομοθετική εξουσιοδότηση
- η διοίκηση μπορεί να περιορίσει τα συνταγματικά δικαιώματα *in concreto* λαμβάνοντας ατομικά μέτρα βάσει νομοθετικών διατάξεων²⁷.

²⁷ Δαγτόγλου, Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2005, σελ. 195

ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΩΝ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΩΝ-ΤΑ ΟΡΙΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΩΝ

Περιορισμοί ή όρια των περιορισμών νοούνται οι περιορισμοί που δεσμεύουν τον κοινό νομοθέτη κατά την εισαγωγή περιορισμών των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Η προς τον κοινό νομοθέτη εξουσιοδότηση δεν είναι κατά κανόνα εξουσιοδότηση εν λευκώ. Αντίθετα, ο συντακτικός νομοθέτης ορίζει ρητά περιορισμούς της ρυθμιστικής σύμπραξης του κοινού νομοθέτη²⁸.

Ο κοινός νομοθέτης δεσμεύεται από περιορισμούς κατά την εισαγωγή των περιορισμών των συνταγματικών δικαιωμάτων. Εκτός, όμως, από αυτά τα ρητά όρια, υπάρχουν και γενικές αρχές οι οποίες απορρέουν από το ίδιο το Σύνταγμα. Πρόκειται για τους περιορισμούς των περιορισμών. Οι γενικές αυτές αρχές είναι:

- *ο πυρήνας του δικαιώματος*²⁹:

Η θεωρία του πυρήνα του δικαιώματος είναι ιδιαίτερα διαδεδομένη, αλλά και ιδιαίτερα γενική και αόριστη. Η θεωρία αυτή βασίζεται στην αντίληψη ότι κάθε δικαίωμα αποτελείται από έναν σκληρό πυρήνα του οποίου δεν είναι δυνατός ο περιορισμός χωρίς αυτό να σημαίνει την ανατροπή του ίδιου του δικαιώματος³⁰. Η γενική αρχή προστασίας του ουσιαστικού πυρήνα του θεμελιώδους δικαιώματος αποτελεί, κατά τους θιασώτες αυτής της άποψης, αυτονόητη αρχή που δε χρειάζεται να διατυπωθεί σε ειδική διάταξη του Συντάγματος. Τη θεωρία του πυρήνα των θεμελιωδών δικαιωμάτων υιοθετεί τόσο το ΣτΕ όσο και ο ΑΠ. Βέβαια δεν είναι ο πυρήνας η περιοχή η οποία πλήττεται από τις προσβολές αλλά η λεγόμενη περιφέρεια του δικαιώματος

- *ο αντικειμενικός και απρόσωπος χαρακτήρας*:

Οι περιορισμοί των συνταγματικών δικαιωμάτων πρέπει να είναι αντικειμενικοί και να έχουν απρόσωπο χαρακτήρα. Δεν πρέπει να εισάγουν διακρίσεις που θα έρχονταν σε σύγκρουση με τη συνταγματική αρχή της ισότητας³¹

²⁸ Δημητρόπουλος, Συνταγματικά Δικαιώματα, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2008, σελ. 77

²⁹ 1502/1984 ΟλΣτΕ

³⁰ Τσάτσος, Συνταγματικό Δίκαιο, Θεμελιώδη Δικαιώματα, Εκδόσεις Σάκκουλα, 1988, σελ. 248

³¹ Χρυσόγονος, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2002, σελ. 85

• *η απαγόρευση καταχρηστικής επιβολής περιορισμών:*

Το άρθρο 18 της ΕΣΔΑ απαγορεύει την καταχρηστική επιβολή των περιορισμών των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Ο κανόνας αυτός δεν δεσμεύει μόνο τη διοίκηση και τα δικαστήρια αλλά και τον νομοθέτη³². Η απαγόρευση αυτή εμπίπτει στη γενικότερη απαγόρευση καταχρηστικής συμπεριφοράς, που ανήκει στις γενικές οριοθετήσεις

• *η συμφωνία προς την ελεύθερη δημοκρατική τάξη:*

Οι περιορισμοί είναι θεμιτοί μόνο στο μέτρο που είναι αναγκαίο σε μία δημοκρατία που είναι στηριγμένη στην ελευθερία, σύμφωνα με αυτή την αρχή³³.

• *η αρχή της αναλογικότητας (25§1Σ)³⁴:*

Σύμφωνα με την αρχή αυτή, μεταξύ του νόμιμου σκοπού που επιδιώκει ένας περιορισμός του δικαιώματος και της εντάσεως, εκτάσεως και διάρκειας του συγκεκριμένου περιορισμού πρέπει να υπάρχει εύλογη σχέση. Η σχέση δεν είναι εύλογη, όταν ο περιορισμός που επιβάλλεται στη συγκεκριμένη περίπτωση:

- είναι απρόσφορος-ακατάλληλος για την επίτευξη του αποτελέσματος
- είναι επαχθέστερος σε ένταση, έκταση ή διάρκεια από το αναγκαίο για την επίτευξη του αποτελέσματος μέτρο ή
- είναι δυσανάλογος σε σχέση με τους λόγους που τον προκάλεσαν ή το αντικειμενικά επιτεύξιμο αποτέλεσμα ή η επιβολή διοικητικής κυρώσεως περιορίζει το δικαίωμα σε μέτρο δυσανάλογο προς την παράβαση που αφορά.

Η νομολογία συνάγει την αρχή της αναλογικότητας από την έννοια του κράτους δικαίου και την χαρακτηρίζει ως συνταγματική αρχή. Πιο συγκεκριμένα το Συμβούλιο της Επικρατείας δέχεται ότι μέτρα περιοριστικά των δικαιωμάτων δεν πρέπει να διαρκούν πέρα από τα χρονικά όρια που επιβάλλουν οι ιδιαίτερες συνθήκες.

Συμπερασματικά, στην έννοια της αναλογικότητας περιλαμβάνονται οι εξής αρχές:

- η αρχή της καταλληλότητας/ προσφορότητας: ο περιορισμός που επιβάλλεται πρέπει να είναι κατάλληλος για την εξυπηρέτηση του σκοπού του δικαιώματος

³² Δαγτόγλου, Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2005, σελ. 218

³³ Δαγτόγλου, Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2005, σελ. 217

³⁴ 2112/1984 ΟλΣτΕ

- η αρχή της αναγκαιότητας/ ηπιότερου μέτρου: ο περιορισμός πρέπει να είναι απολύτως αναγκαίος, να είναι η λύση που περιορίζει λιγότερο το δικαίωμα, να μην είναι επαχθής
- η αρχή της αναλογικότητας υπό στενή έννοια: σταθμίζοντας το δικαίωμα και το σκοπό του περιορισμού πρέπει ο σκοπός να είναι υπέρτερος σε σχέση με το δικαίωμα που κατοχυρώνεται συνταγματικά.

ΟΙ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΣΥΜΒΑΣΗ (ΕΣΔΑ)

Τη χαλαρότερη δέσμευση παρέχουν τα δικαιώματα στην άσκηση των οποίων το κάθε συμβαλλόμενο κράτος αναγνωρίζεται από τη Σύμβαση πως έχει την εξουσία να επιβάλλει περιορισμούς. Τις εθνικές επεμβάσεις η Σύμβαση τις εξαρτά από δύο όρους. Πιο συγκεκριμένα ότι γίνονται με νόμο ή έχουν βάση το νόμο και ότι στηρίζονται πάντα στο δημόσιο συμφέρον μέσα σε μια δημοκρατική κοινωνία. Τα δικαιώματα, τα οποία επιδέχονται περιορισμούς, ονομάζονται ελαστικά δικαιώματα.

Η ΕΣΔΑ κάνει λόγο για περιορισμούς με στόχο την προστασία των δικαιωμάτων των άλλων αλλά και της ηθικής και της γενικής ευημερίας. Επιπλέον αναφέρει τους περιορισμούς ως αναγκαία μέτρα για την εδαφική ακεραιότητα, την εθνική ασφάλεια και την εν γένει υπεράσπιση της τάξης. Στην ουσία εισάγει έναν ευρύ κατάλογο λόγων για τους οποίους επιτρέπονται οι περιορισμοί των θεμελιωδών δικαιωμάτων.

Οι περιορισμοί μπορεί να είναι έκτακτα και προσωρινά μέτρα ή μόνιμοι θεσμοί και τρόποι πραγματοποίησης μιας πολιτικής που υπαγορεύουν εγχώριες ανάγκες και παραδόσεις ή επιθυμητές εξελίξεις³⁵. Το περιοριστικό μέτρο, με άλλα λόγια, στην ουσία πρέπει να συνδέεται πάντα με έναν ή περισσότερους λόγους δημοσίου συμφέροντος και δεν πρέπει να εφαρμόζεται παρά μόνο για το σκοπό για τον οποίο έχει προβλεφθεί.

Τα στοιχεία που πρέπει να έχει ο περιορισμός ώστε, σύμφωνα με την ΕΣΔΑ, να είναι επιτρεπτός είναι δύο. Το πρώτο στοιχείο είναι ότι μόνο ο νόμος μπορεί να τον επιβάλλει και λέγοντας νόμος, νοείται η πράξη του συγκροτημένου δημοκρατικού και κυριαρχικού οργάνου του κράτους που θέτει κανόνες γενικούς και απρόσωπους. Το δεύτερο στοιχείο είναι ότι οι περιορισμοί επιτρέπονται μόνο για τα δικαιώματα εκείνα ακριβώς που μπορούν κατά τη Σύμβαση να ανασταλούν ή και να τροποποιηθούν στην ίδια την ουσία τους όταν συντρέχουν περιστάσεις ύψιστης πολιτικής ανάγκης. Επιτρέπονται, δηλαδή, μόνο για τα ασθενέστερα / ελαστικά δικαιώματα.

³⁵ Βέγλερης, Οι περιορισμοί των δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Εκδόσεις Σάκκουλα, 1982, σελ. 38

Συμπερασματικά, οι περιορισμοί πρέπει να προβλέπονται από το νόμο και να είναι αναγκαίοι για την εξυπηρέτηση σκοπών αναγόμενων στο δημόσιο ή το γενικό συμφέρον ώστε να μην είναι παράνομοι.

ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΔΙΚΑΙΟΥ³⁶

Κατά το άρθρο 5§2εδ.βΣ, η προστασία της ζωής, της τιμής και της ελευθερίας, αδιακρίτως εθνικότητας, φυλής ή γλώσσας και θρησκευτικών ή πολιτικών πεποιθήσεων υπόκειται στις εξαιρέσεις που προβλέπονται από το διεθνές δίκαιο. Η διάταξη αυτή, που καθιερώνει μια επιφύλαξη διεθνούς δικαίου, πρέπει να διαβαστεί σε συνδυασμό με τη διάταξη του άρθρου 28§1Σ, που ορίζει ότι οι γενικά παραδεδεγμένοι κανόνες του διεθνούς δικαίου, καθώς και οι διεθνείς συμβάσεις, από την επικύρωσή τους με νόμο και τη θέση τους σε ισχύ σύμφωνα με τους όρους της καθεμιάς, αποτελούν αναπόσπαστο μέρος του εσωτερικού ελληνικού δικαίου και υπερισχύουν από κάθε άλλη αντίθετη διάταξη νόμου.

³⁶ Δαγτόγλου, Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2005, σελ. 205

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Παρατηρώντας όλα όσα αναφέρθηκαν στην εργασία καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι τα θεμελιώδη δικαιώματα δεν είναι ανεπίδεκτα περιορισμών. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι υπάρχει ανάγκη συνύπαρξης και συντονισμού των διαφόρων προστατευόμενων εννόμων αγαθών και των φορέων τους.

Ωστόσο, οι περιορισμοί των συνταγματικών δικαιωμάτων πρέπει να ερμηνεύονται στενά και να εφαρμόζονται μόνο όπου είναι αναγκαίο ώστε να μην καταλύεται η έννομη σχέση. Γι' αυτό το λόγο το ίδιο το Σύνταγμα κατοχυρώνει κάποιους ειδικούς περιορισμούς, θέτοντας ταυτόχρονα και κάποια γενικά όρια για να μην οδηγούμαστε σε καταστρατήγηση του δικαιώματος.

Συμπερασματικά, υπάρχουν κάποια όρια στην άσκηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Από τη μία πλευρά δεν πρέπει να οδηγούμαστε στην καταχρηστική άσκησή τους και από την άλλη δεν πρέπει να καταλήγουμε στο άλλο άκρο που είναι η καταχρηστική εφαρμογή του περιορισμού.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Οι περιορισμοί των συνταγματικών δικαιωμάτων αποτελούν ανθρωπογενείς δεσμεύσεις που συρρικνώνουν το γενικό περιεχόμενο των τελευταίων, δηλαδή την κτήση και την άσκησή τους. Έχουν εξαιρετικό και έκτακτο χαρακτήρα και αποτελούν την εξαίρεση του κανόνα.

Οι περιορισμοί διακρίνονται σε επιτρεπτούς ή απαγορευμένους, βάσει της αρχής του αιτιώδους των περιορισμών. Περιορισμοί θεμελιωδών δικαιωμάτων σημαίνει θεσμική εφαρμογή και απαιτείται θεσμική προσαρμογή ώστε να εφαρμοστεί το περιεχόμενο του δικαιώματος.

Οι περιορισμοί των θεμελιωδών δικαιωμάτων εμπεριέχονται είτε στο Σύνταγμα είτε στο νόμο. Ο τελευταίος, κατά την κρατούσα στη θεωρία και νομολογία άποψη, δεν απαιτείται να είναι τυπικός νόμος αλλά αρκεί να είναι και ουσιαστικός.

Οι νόμοι με τους οποίους τίθενται οι περιορισμοί ονομάζονται εκτελεστικοί και θεσπίζονται ύστερα από ρητή συνταγματική εξουσιοδότηση, με την επιφύλαξη νόμου.

Ο κοινός νομοθέτης δεσμεύεται από τους περιορισμούς των περιορισμών, κάποιες γενικές αρχές ώστε να μη φτάνουμε στην κατάλυση του θεσμού και της έννομης σχέσης.

Περιορισμοί, όμως, τίθενται και από το διεθνές δίκαιο αλλά και από την ΕΣΔΑ

SUMMARY

The limitations of constitutional rights compose commitments which come from people and which shrink the general content of the rights, in other words, their possession and their exercise. They have exceptional and extraordinary character and they constitute exception of the rule.

The limitations are distinguished in permissible or prohibited. Limitations of constitutional rights.

The limitations are contained in the constitution and in law in general. The law could be substantial or conventional.

The laws which pose the limitations are named executive and they are instituted after authorization by the constitutional legislator. The common legislator is tied up from the borders of limitations.

Limitations are posed in the international law also.

ΤΑ ΠΙΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΛΗΜΜΑΤΑ

θεμελιώδη δικαιώματα
δεσμεύσεις
περιορισμός
αιτιώδης συνάφεια
αρχή αναλογικότητας
δημόσιο συμφέρον
καταχρηστική άσκηση
νομοθετικός, δικαστικός και διοικητικός περιορισμός
όρια περιορισμών

THE MOST IMPORTANT ENTRIES

constitutional rights

aggravations

limitations

causal nexus

public profit

abuse

legislative, administrative and judicial limitations

measure of limitations

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

- Δημόσιο συμφέρον

1. 2477/2007 ΟΛΣΤΕ

Νοσοκομεία. Αίτηση ακύρωσης της Υπουργικής απόφασης, με την οποία διορίστηκε ο Διοικητής του νοσοκομείου "Η ΠΑΜΜΑΚΑΡΙΣΤΟΣ". Με έννομο συμφέρον ασκεί την αίτηση ακύρωσης η Ιερά Μονή που είναι δωρητής και ιδρυτής του νοσοκομείου. Παραδεκτά ασκείται η αίτηση ακύρωσης από το παλαιό Δ.Σ. του νοσοκομείου. Υπαγωγή του νοσοκομείου στις διατάξεις του ν. 1397/1983 και μετατροπή του σε νπδδ. Τα υπαγόμενα στην προστασία του άρθρου 109 του Συντάγματος ιδρύματα δεν μπορούν να εξαιρεθούν από την εφαρμογή γενικών νομοθετικών μέτρων, που αποβλέπουν στην εξυπηρέτηση γενικότερου δημοσίου συμφέροντος, όπως η προστασία της υγείας των πολιτών. Η εισαγωγή του θεσμού του Διοικητή με το ν. 2889/2001 και η διατήρησή του με το ν. 3329/2005 αποτέλεσε μέτρο γενικής εφαρμογής για όλα τα νοσοκομεία του ΕΣΥ και υπαγορεύθηκε από αποχρώντα λόγο δημοσίου συμφέροντος, που συνίσταται στη συμβολή του Διοικητή στην καλύτερη οργάνωση και λειτουργία των νοσοκομείων. Η θέσπιση θέσης Διοικητή στο ανωτέρω νοσοκομείο συνιστά θεμιτή κατά το Σύνταγμα επέμβαση στη διοικητική δομή και λειτουργία του νοσοκομείου. Ο Διοικητής και ο Αναπληρωτής Διοικητής δεν αποκλείεται να έχουν και ορισμένες αποφασιστικές αρμοδιότητες, παράλληλα με τις εισηγητικές ή γνωμοδοτικές αρμοδιότητες αυτών. Με τον Οργανισμό Διοικήσεως και Λειτουργίας του νοσοκομείου "Η ΠΑΜΜΑΚΑΡΙΣΤΟΣ" προβλέπεται ρητά η ύπαρξη Δ.Σ. και αντίκεινται στο άρθρο 109 του Συντάγματος οι διατάξεις των παρ. 4 περ. α' και 8 περ. 23 του άρθρου 7 του ν. 3329/2005, αφού παραβιάζεται η βούληση του διαθέτη. Κατά τη γνώμη αυτή η προσβαλλόμενη πράξη είναι μη νόμιμη και ακυρωτέα. Αντίθετη μειοψηφία. Παραπομπή του ζητήματος της αντισυνταγματικότητας ή μη των ανωτέρω διατάξεων στην Ολομέλεια του ΣΤΕ.

2. 218/1987 ΟΛΣΤΕ

Απέλαση αλλοδαπών για λόγους δημοσίου συμφέροντος. Οι λόγοι μπορούν να αφορούν είτε το πρόσωπο του ενδιαφερομένου είτε τη γενικότερη κατηγορία στην οποία ανήκει. Επειδή δια των

διατάξεων του Ν. 4310/1929, ορίζονται, ότι πας αλλοδαπός οφείλει να υποβάλει δήλωσιν αφίξεως, εφ' όσον προτίθεται να παραμείνει εν Ελλάδι πέραν των 30 ημερών και να εφοδιασθή με άδεια παραμονής μέχρι το πολύ τριών μηνών, ης η ισχύς δύναται να παρατείνεται (άρθρ. 6) εν περιπτώσει μακράς διαμονής του αλλοδαπού εν Ελλάδι εφοδιάζεται ούτος δια δελτίου ταυτότητος (άρθρ. 7) εις τους αλλοδαπούς απαγορεύεται να εξασκήσουν πάσης φύσεως εργασίαν εάν δεν εφοδιασθούν προηγουμένως δι' επί τούτω αδείας του αρμοδίου Υπουργού (άρθρ. 13) τέλος ότι εις ορισμένας περιφέρειας δύναται να απαγορευθή η μόνιμος εγκατάστασις αλλοδαπών ή έτι και η προσωρινή παραμονή τούτων, προκειμένου δε περί μεμονωμένων ατόμων ο Υπ. Εσωτερικών δύναται δια λόγους δημοσίου ή κοινωνικού συμφέροντος να επιβάλει εις ταύτα, όσους ήθελε κρίνει αναγκαίους περιορισμούς (άρθρ. 14). Εκ των ανωτέρω διατάξεων προκύπτει ότι εις αλλοδαπόν, εις τον οποίον επετράπη είσοδος και παραμονή εις την Ελλάδα, δύναται μεν να αποκλεισθή η περαιτέρω διαμονή εις την Χώραν, αλλά δέον να επιβάλλουν τούτο λόγοι δημοσίου και κοινωνικού συμφέροντος, των οποίων η συνδρομή εξετάζεται υπό του δικαστού εις εκάστην περίπτωση οι λόγοι δε ούτοι, γενικοί και ειδικοί, δύναται να αφορούν είτε εις το πρόσωπο του ενδιαφερομένου είτε εις την γενικωτέραν κατηγορίαν εις την οποίαν αυτό ανήκει. Κατά την γνώμη, όμως, πέντε μελών του Δικαστηρίου, με την οποίαν συνετάχθη και παρέδρον μέλος, εξαιρουμένης της περιπτώσεως, καθ' ην η απαγόρευσις διαμονής συνιστά ως εκ της φύσεως των λόγων, κυβερνητικήν πράξιν, ο λόγος δημοσίου συμφέροντος που αποκλείει την παράτασιν της αδείας παραμονής αλλοδαπού εις την Χώραν δέον να είναι συγκεκριμένος και να αφορά εις το πρόσωπον αυτού. Επειδή, εν προκειμένω, ως προκύπτει εκ των στοιχείων του φακέλου, η αιτούσα, υπήκοος Αιγύπτου, αφίχθη εις Ελλάδα το έτος 1972, λαθούσα αρχικώς ετησίαν άδειαν παραμονής, η οποία παρετάθη έκτοτε επανειλημμένως μέχρι της υποβολής της τελευταίας αιτήσεως περί παρατάσεως της αδείας ταύτης που απερρίφθη με την προσθαλλομένην απόφασιν. Ως αιτιολογία της αρνήσεως της Διοικήσεως να παρατείνη την άδειαν παραμονής της αιτούσης εις την Χώραν αναφέρεται εις την πράξιν αυτήν ότι η αιτούσα "αποσκοπεί εις μακράν παραμονήν". Η ανωτέρω αιτιολογία, όμως, δεν είναι νόμιμος, διότι ούτε αυτή επικαλείται ούτε εκ του φακέλου προκύπτει λόγος δημοσίου συμφέροντος αποκλείων την περαιτέρω διαμονήν της αιτούσης εις την Χώραν, ενώ τοιούτος λόγος δεν δύναται βεβαίως να θεωρηθή η υπερδεκαετής διαμονή της αιτούσης εις την Ελλάδα, διότι καθ' εαυτήν η μακρά παραμονή

αλλοδαπού εις την Χώραν όχι μόνον δεν απαγορεύεται από τον νόμον, αλλ' αντιθέτως προβλέπεται ρητώς υπό του άρθρου 7 του ειρημένου Ν. 4310/1929, το οποίον ορίζει ότι "εγκρινομένης της μακράς διαμονής αλλοδαπού εν Ελλάδι, εφοδιάζεται ούτος δια δελτίου ταυτότητος". Επομένως, η προσβαλλομένη απόφασις είναι ακυρωτέα δια μη νόμιμον αιτιολογίαν, κατά τον βάσιμον σχετικόν λόγον ακυρώσεως, παρελκούσης της ερεύνης των λοιπών λόγων της αιτήσεως. Αν και κατά την γνώμην πέντε με αποφασιστικήν ψήφον μελών του Συμβουλίου, η προσβαλλομένη πράξις ευρίσκει επαρκές αιτιολογικόν έρεισμα εις τας προηγουμένας πράξεις του Υπουργού Δημοσίας Τάξεως, δια των οποίων παρετείνετο κατά διάφορα χρονικά διαστήματα η παραμονή της αιτούσης εις Ελλάδα, υπό τον όρον ότι αύτη θα παρουσίαζε πρόοδον εις τας σπουδάς της και ότι, εν τέλει, θα επεράτωνεν αυτός (ΑΝ 702784-254877/10.9.1982 απόφασις Υ.Δ.Τ. εν συνδυασμώ προς το σχετικόν εισηγητικόν σημείωμα και την από 23.8.1984 αίτησιν της αιτούσης προς την Διοίκησιν). Τας πράξεις αυτάς δεν προσέβαλεν η αιτούσα, καθ' ο μέρος δια τούτων ετέθη ο ως άνω όρος, του οποίου μη πληρωθέντος, ως βεβαιοί η Διοίκησις, (ΑΛ 702784/9.3.1984 έγγραφον Υ.Δ.Τ.), νομίμως εξεδόθη η προσβαλλομένη πράξις.

- Περιορισμός του δικαιώματος της ιδιοκτησίας για λόγους περιβάλλοντος

3. 3661/2005 ΟΛΣΤΕ

Σχέδια πόλεων. Αρμοδιότητες εφαρμογής πολεοδομικών σχεδίων και συναφών εκτελεστικών πράξεων, που δεν έχουν γενικότερο χαρακτήρα, επιτρεπώς ανατίθενται στους Νομάρχες (ήδη αιρετούς). Τέτοια αρμοδιότητα συνιστά και η όλως εντοπισμένη τροποποίηση εγκεκριμένου ρυμοτομικού σχεδίου. Τέτοιες όμως τροποποιήσεις, παύουν να διατηρούν τον ειδικότερο χαρακτήρα, όταν αφορούν προστατευόμενες περιοχές του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος. Τροποποίηση σχεδίου πόλης, τμήμα της οποίας συνιστά παράκτια ζώνη. Κανονιστικού χαρακτήρα η σχετική πράξις, η οποία αρμοδίως εκδίδεται από το Νομάρχη, αφού περιορίζεται στον καθορισμό της ακριβούς θέσης σχολικού κτιρίου, σε θέση που δεν εμπίπτει στην παράκτια ζώνη της πόλης. Ζήτημα συνταγματικότητας άρθρου 10 παρ. 1 Ν. 3044/2002.

- αντικειμενικός και απρόσωπος χαρακτήρας του περιορισμού

4. 2112/1984 ΟΛΣΤΕ

Οι περιορισμοί των θεμελιωδών δικαιωμάτων είναι συνταγματικά επιτρεπτοί μόνο αν ορίζονται γενικώς και αντικειμενικά

5. 2852/1986 ΟΛΣΤΕ

6. 3180/1984 ΟΛΣΤΕ

- πυρήνας των θεμελιωδών δικαιωμάτων

7. 1502/1984 ΟΛΣΤΕ

Οι περιορισμοί κυκλοφορίας του ΚΟΚ στοχεύουν στην αποφυγή της κυκλοφοριακής συμφόρησης. Είναι θεμιτοί επειδή δεν θίγουν τον πυρήνα, δεν παρακωλύουν την άσκηση του δικαιώματος της επιλογής του μέσου μεταφοράς

8. 4129/1980 ΟΛΣΤΕ

9. 2918/1986 ΟΛΣΤΕ

- αρχή της αναλογικότητας

10. 2112/1984 ΟΛΣΤΕ

Οι εκ μέρους του νομοθέτη και της διοίκησης επιβαλλόμενοι περιορισμοί εις την άσκηση των ατομικών δικαιωμάτων πρέπει να είναι μόνον οι αναγκαίοι και να συνάπτονται προς τον υπό του νόμου επιδιωκόμενον σκοπόν. Ειδικότερον πρέπει να τελούν εις άμεσον σχέσιν όχι μόνον προς τον σκοπόν τούτον, αλλά και προς τα ήδη νομίμως ή εν τοις πράγμασι κεκτημένα ουσιαστικά προσόντα ή καταστάσεις των υποψηφίων ασκήσεως ορισμένου επαγγέλματος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ❖ Συγγραφέας: Φαίδωνας Θ. Βέγλερη
Τίτλος: *Οι περιορισμοί των δικαιωμάτων του Ανθρώπου*
Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα
Αθήνα – Κομοτηνή, 1982
- ❖ Συγγραφέας: Ευάγγελος Β. Βενιζέλος
Τίτλος: *Το γενικό συμφέρον και οι περιορισμοί των Συνταγματικών δικαιωμάτων*
Εκδόσεις Παρατηρητής
Θεσσαλονίκη, 1990
- ❖ Συγγραφείς: Ευάγγελος Β. Βενιζέλος / Κώστας Χ. Χρυσόγονος
Τίτλος: *Κείμενα Συνταγματικών Ελευθεριών*
Εκδόσεις Παρατηρητής
Θεσσαλονίκη, 1993
- ❖ Συγγραφέας: Π. Δ. Δαγτόγλου
Τίτλος: *Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα*
Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα
Αθήνα – Κομοτηνή, 2005
- ❖ Συγγραφέας: Ανδρέας Γ. Δημητρόπουλος
Τίτλος: *Συνταγματικά Δικαιώματα, Γενικό Μέρος*
Εκδόσεις Σάκκουλα
Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2008
- ❖ Συγγραφέας: Ένωση Ελλήνων Συνταγματολόγων
Τίτλος: *Οι Συνταγματικές Ελευθερίες στην πράξη*
Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα
Αθήνα – Κομοτηνή, 1986
- ❖ Συγγραφέας: Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου
Τίτλος: *Οι ηλικιακοί Περιορισμοί στην άσκηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων*
Επιμέλεια: Δημήτρης Κ. Μέλισσας
Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα
Αθήνα – Κομοτηνή, 2001
- ❖ Συγγραφέας: Αριστόβουλος Ι. Μάνεσης
Τίτλος: *Συνταγματικά Δικαιώματα και ατομικές ελευθερίες*
Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα
Θεσσαλονίκη, 1982
- ❖ Συγγραφέας: Αθανάσιος Γ. Ράικος
Τίτλος: *Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου, Τα θεμελιώδη δικαιώματα*
Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα
Αθήνα – Κομοτηνή, 1984

- ❖ Συγγραφέας: Χρίστος Νικ. Σατλάνης
Τίτλος: *Εισαγωγή στο δίκαιο της διεθνούς προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων*
Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα
Αθήνα – Κομοτηνή, 2003
- ❖ Συγγραφέας: Δημήτρης Θ. Τσάτσος
Τίτλος: *Συνταγματικό Δίκαιο, Θεμελιώδη δικαιώματα*
Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα
Αθήνα – Κομοτηνή, 1988
- ❖ Συγγραφέας: Κώστας Χ. Χρυσόγονος
Τίτλος: *Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, 2^η έκδοση*
Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα
Αθήνα – Κομοτηνή, 2002